

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	дата ..... 201 г.
Входящ № 350	дата 25.06.2020.
София 1113, бул. Шипченски проход № 52, бл. 17 тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91	

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Славка Георгиева Керемидчиева от Секцията за българска диалектология и лингвистична география към Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН
за дисертационен труд за придобиване на научната степен *доктор на историческите науки*

Автор на дисертационния труд: Теодоричка Илиева Готовска-Хенце, доцент д-р в Института за исторически изследвания при БАН

Тема на дисертационния труд: *Българите в чешко-руския книжовен обмен (30-те – 60-те години на XIX в.)*

Представеният за защита дисертационен труд е по научна област 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.2. История и археология; научна специалност „Нова и най-нова обща история“; шифър 05. 03. 04.

Доц. д-р Теодоричка Готовска-Хенце е представила всички необходими документи по процедурата в безупречен вид, което улеснява рецензирането. Същата констатация се отнася и към приложената от нея справка за покриване на минималните национални изисквания по публикации и количественото им измерение в точки, от която е ясно, че са спазени законовите и наукометрични изисквания за допускането до защита на дисертационния ѝ труд за придобиване на научната степен *доктор на историческите науки*.

Актуалността на разработвания в дисертационния труд проблем в научно отношение се определя от неговата широка обхватност, защото ситуирайки обекта на своето изследване в конкретната историческа епоха (30-те – 60-те години на XIX в.), доц. Т. Готовска-Хенце за пръв път очертава историческата роля и социалната функция на славистиката, които досега не са били комплексно изследвани. Прилагайки интердисциплинарния подход, като историк, авторката проследява детайлно съдбата на първото поколение слависти и основните етапи при формирането на международната славистична общност, като следва неотстъпно и една друга своя важна цел – да посочи времето и начините, по които става преоткриването на българите и включването им в тази общност. Успоредно с това доц. Т. Готовска-Хенце разкрива зараждането и развитието на идеята за славянската взаимност и нейната политическа проекция в Русия и Бохемия до и след революцията от 1848 г., както и последиците от тази революция за чешко-руските, руско-българските и чешко-българските контакти и отношения.

Много важен момент в дисертацията е уточняването на „терминологията и проблемите, свързани с нея“, защото и в онези първи години на зараждащата се славистика, когато господства панонската теория, и днес, когато „на мода“ излиза неопанонизмът, учените влагат различно съдържание в основните термини като *старославянски*, *древнославянски*, *старобългарски*, *староцърковнославянски*, *църковнославянски*. В цялата дисертация Т. Готовска-Хенце аргументирано отстоява научната истина за етническата принадлежност на езика, на който двамата солунски братя са създали първите книги за славяните – старобългарския.

Изследването се основава на солидна научна литература и заслуга на дисертантката е, че за пръв път вкарва в научно обращение неизвестни досега архивни материали от личната колекция на патриарха на чешката българистика – Павел Шафарик. Впечатляващ е списъкът на старопечатни и архивни източници, както и на публикувани монографии, книги, статии, студии и др., които авторката цитира в бележките под линия и прилага накрая на труда си. Именно въз основа на техния многоаспектен анализ Т. Готовска–Хенце успява да направи правдоподобна личностна и научна характеристика на П. Шафарик, да изтъкне неговия огромен принос за славистиката, за българистиката, без да премълчава неизбежните му грешки и заблуди. Тя подчертава неговите най-важни схващания и приноси, които го правят основоположник на славистиката и формирането ѝ като интернационална дисциплина, убеждението му, че славяните са пълноправна с другите европейски народи многобройна общност със своя богата история, култура и уникална писменост и книжовност, с една дума – идеята му за славянската взаимност. Водещ авторов концептуален замисъл е проследяването на развитието на тази идея като политическа идеология и нейната съдба в различните славянски страни.

След кратко въведение в историографията на проблематиката – зараждането на интереса към изучаването на славяните и разширяването му до превръщането му в отделна хуманитарна наука, Т. Готовска–Хенце насочва вниманието си към въпроса за етническата принадлежност на българите. В началото на XIX в. светът още не знае почти нищо за нас, а и не търси особено усърдно отговора на този въпрос. Но когато започва дебатът за родината на първия славянски книжовен език, който на практика е и „първият народностен литературен език в Средновековна Европа, разбил догмата на триезичието“, когато проходащата славистика разполага само с Вук-Караджовичите 27 народни песни на един почти неизвестен език, П. Шафарик пръв гениално се досеща, че този език вероятно ще е най-старият славянски

език. С това започва и съзнателният интерес към българите, към техния език, литература и култура, както вярно обобщава авторката. Тук бих искала да ѝ препоръчам да включи в своето изследване мнението на Л. Илиева, която в последно време, въз основа на новооткрити данни, убедително доказва, че автор на българския първообраз на „Додатъка“ е българинът Марко Георгиевич от гр. Банско, който през 1821 г. е на дипломатическа служба във Виена, и затова неговото име трябва да бъде поставено преди името на В. Караджич като основатели на българистичната наука (*Илиева, Л. Българският първообраз на „Додатък към санктпетербургските сравнителни речници“ (Cod. Кор. 31 в Копитаровата сбирка в Народната и университетска библиотека в Любляна). – Език и литература, 2018, кн. 3–4, с. 225–234).*

Проектирайки връзката език – народност върху контекста на конкретното историческо време, авторката съзнателно избягва вече многократно разработваните от други учени проблеми на езика и диалектологията, фолклора и старата писмена традиция, съвременната славянска литература и др. Оригиналният подход на Т. Готовска-Хенце представя нов прочит както на тези произведения, така и на личната кореспонденция на Шафарик, което предоставя и нови сведения за проучванията по онова време на материалната и духовната култура на отделните славянските народи. Протичащите по своеобразен начин, но неизменно по възходяща линия, във всеки един славянски народ, национални възрожденски процеси дават силен тласък за развоя на славистиката, защото редица национални будители и просветители, а след тях и други започват да събират фолклорни, етнографски и езиковедски материали. Логиката на изложението на дисертацията преследва и важната задача да бъдат разкрити „взаимозависимостта език – нация в контекста на славянската взаимност през средата на XIX в., както и приносът на академичната славистика за формирането на новите елити“. В паралелен исторически план – между българи и чехи, се проследява зараждането на идеята за книжовния език като средство за обединение на нацията. Обстойно е проследен развоят на просветителското движение и то в целия български езиков континуум, в което се включват не само лидери, но и обикновени хора, за да достигне до най-модерното си проявление за онова време – Габровското училище. Т. Готовска-Хенце разглежда детайлно, а не просто обзорно, тази връзка на славистиката и славянската взаимност, като професионално коментира нейната многоаспектност.

В краткия жанр *становище* не бих могла да изброя всички научни достойнства и постижения на дисертационния труд, но като изразявам

съгласието си с дисертантката за тяхното определение, специално искам да изтъкна приноса ѝ при интерпретирането на темата за зараждането на руската славистика – за пръв път при проследяване на житейските и научните биографии на първите руски академични слависти: Измаил Срезневски, Виктор Григорович, Осип Бодянский и Петър Прайс, т.нар. „златна четворка“, се изтъкват общите черти в тяхното развитие и най-вече – особено се акцентира на отношението им към българистичните проблеми. Тези страници са от изключителна важност и за всички непредубедени учени, които работят върху проблемите на националната езикова политика. Те са поредното неопровержимо доказателство, че първите слависти търсят корените и родината на първия книжовен език на славяните в българските земи и въз основа именно на данните от българския език пръв П. Шафарик с безпогрешна прозорливост заявява по въпроса за Кирило-Методиевото дело, че *„азбуката и езикът са славянобългарски“*.

Дисертацията на Т. Готовска–Хенце, написана от професионален историограф с ерудираността на славист, е задълбочен прочит и анализ на епохата на зараждането и ранните години на славистичната наука. Комплексните и разностранни научни знания, които притежава авторката като историк и бохемист, изключително обширният библиографски и архивен материал, върху който се опира тя, са ѝ дали възможност да напише с усърдие и научна обективност забележителен приносен труд, който предоставя подробности и нови факти за историята и езика на българския народ, за връзките и отношенията между славянските народи от началото до средата на възрожденския XIX в.

Публикациите по дисертационния труд отговарят на изискванията за количественост, съдържателност и представителност. Авторефератът отразява вярно основните положения и научните приноси на дисертацията. Не съм забелязала примери на плагиатство. Препоръчвам с оглед на бъдещо публикуване да бъдат отстранени известни повторения.

В заключение смятам, че дисертационният труд, изпълнен на високо научно равнище, и цялостната научна дейност на доц. д-р Теодоричка Готовска-Хенце имат нужните качества, които ми дават основанието убедено да препоръчам на уважаемото научно жури и на НС на ИИИ към БАН да ѝ присъдят научната степен *доктор на историческите науки*.

17. 06. 2020 г.

Изготвил становището:

(проф. д-р Сл. Керемидчиева)